

Л.П. Ярославська

ДО ПИТАННЯ ЗАРОДЖЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПАРАЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

На основі аналізу документальних матеріалів, архівних документів, спеціальної літератури та їхнього узагальнення, в статті висвітлено загальну концепцію зародження, розвитку і становлення паралімпійського руху протягом кінця XIX — початку XXI ст., наводяться систематизовані статистичні дані виступу збірних команд спортсменів-інвалідів на найвищих форумах сучасності — Паралімпійських іграх.

Ключові слова: *Паралімпійські ігри, паралімпійський спорт, спортивний рух інвалідів.*

Історичний аспект зародження, розвитку та становлення паралімпійського руху були предметом багатьох досліджень [1,2,5,8,17,18]. Аналіз літературних досліджень та періодичність проведення Паралімпійських ігор (ПІ) показали, що незважаючи на значну кількість інформації, ще не в повному обсязі систематизовані дані про розвиток паралімпійського руху, виступи спортсменів-паралімпійців, що також потребує систематичних та послідовних досліджень з визначеної тематики. Тому мета нашого дослідження — з'ясувати й узагальнити дані про зародження та становлення паралімпійського руху протягом кінця XIX — початку XXI ст., проаналізувати результати виступів команд.

Паралімпійські ігри (ПІ) — міжнародні спортивні змагання для людей із обмеженими фізичними можливостями, в усьому світі вважаються такою видатною подією, як і сама Олімпіада. Традиційно проводяться при підтримці Міжнародного Олімпійського Комітету (МОК) один раз на чотири роки у місці проведення Олімпійських ігор (ОІ). Літні ПІ проводяться з 1960 р., а зимові — з 1976 р.

Розвиток спорту інвалідів має понад столітню історію. Медичними фахівцями, анатомами, фізіологами ще у XVIII-XIX ст. доведено, що рухова активність є одним з основних факторів реабілітації людей з особливими потребами. Французький доктор Тіссо у 1780 р. розробив методику, яку описав у книзі під назвою «Медична хірургічна гімнастика в гігієнічному аспекті. Вправи зі зброєю» [18]. А у 1895 р. француз Селестіно Леконт теоретично обґрунтував великий лікувальний

ефект від занять фехтуванням. Він описав п'ятнадцять захворювань, вилікуваних за допомогою цього виду спорту [14].

Ще у XIX ст. були здійснено спроби залучення інвалідів до спорту. У Берліні 1888 р. був заснований перший спортивний клуб для глухих, а у 1922 р. в Англії створений спортивний клуб, який проводив щорічні автогонки серед інвалідів.

16 серпня 1924 р. створений Міжнародний спортивний комітет глухих (МСКГ). 10-17 серпня 1924 р. в Парижі вперше проведені «Олімпійські ігри для глухих», в яких брали участь спортсмени — представники офіційних національних федерацій Бельгії, Великобританії, Голландії, Польщі, Франції та Чехословаччини. На Ігри прибули також спортсмени з Італії, Румунії та Угорщини, в яких на той час федерацій не було. До програма Ігор були включені змагання з легкої атлетики, велоспорту, футболу, стрільби та плавання. МСКГ кожні чотири роки проводив літні Всесвітні ігри для глухих. До початку другої світової війни в нього вступили Німеччина, Швейцарія, Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Австрія, США, Японія і Болгарія. У 1949 р. до них приєдналися Іспанія і Югославія. Організуються і проводяться Міжнародні зимові Ігри глухих. Особливістю організації та проведення змагань для глухих було використання під час старту стартових вогнів, прапорців та міжнародної дактилологічної системи, яка дозволяє спортсменам без перекладачів вільно спілкуватися один з одним [12,18,19].

Залучення інвалідів з травмами опорно-рухового апарату, виникнення видів спорту, в яких вони можуть брати участь, пов'язане з ім'ям німецького нейрохірурга Людвіга Гуттмана, який долаючи одвічні стереотипи щодо відношення до людей з інвалідністю стверджував: «Важливо не те, що втрачено; важливо те, що залишилося». Він ввів спорт, як обов'язкову програму до процесу реабілітації хворих з пошкодженнями спинного мозку; на практиці довів, що спорт для людей з фізичними вадами створює умови для успішної життєдіяльності, відновлює психічну рівновагу, дозволяє повернутися до повноцінного життя незалежно від фізичних недоліків. Під час Другої світової війни на базі Сток-Мандевільського шпиталю (м. Ейлсбері) Л. Гуттман заснував Центр лікування спинних травм, де були проведені перші змагання зі стрільби з лука для спортсменів на кріслах-каталках [2,3,9,17]. 28 липня 1948 р. Л. Гуттман організував проведення Сток-Мандевільських ігор, які пройшли одночасно з проведенням Олімпійських ігор у Великобританії. 16 військовослужбовців-інвалідів, паралізованих чоловіків і жінок, вперше за всю історію спорту взяли в руки спортивне спорядження [3].

Перша багатонаціональна участь у I Сток-Мандевільській іграх (1952) колишніх англійських і голландських військовослужбовців, збі-

льшення кількості як учасників до 130 осіб, так і видів спорту, спонукало до утворення Міжнародної спортивної Сток-Мандевільської федерації спортсменів із конкретними формами інвалідності та встановлення тісних взаємини з МОК.

Сток-Мандевільської ігри стали проводитися щорічно як міжнародне спортивне свято. У ньому брали участь спортсмени-інваліди з Норвегії, Нідерландів, ФРН, Швеції, а потім і інших країн. Вже у 1956 р. під час проведення Олімпійських ігор в Мельбурні Сток-Мандевільська федерація була нагороджена спеціальним кубком за втілення в життя олімпійських ідеалів гуманізму. У Сток-Мандевілі на кошти інвалідів, пенсіонерів та благодійних пожертвувань був побудований перший стадіон для спортсменів-інвалідів [3,9]. Цього ж року Л. Гуттман розробив хартию спортсменів, сформулював засади, на яких у подальшому розвивався спорт інвалідів. На підставі чого, в подальшому, ним виданий регламент проведення змагань з видів спорту у книзі «Сток-Мандевільські ігри для паралізованих» (1959). Під егідою Всесвітньої Федерації Військовослужбовців була створена Міжнародна робоча група (1960), яка вивчала проблеми спорту для інвалідів [1,4,6,17].

Практично відразу після закінчення XVII Олімпіади з 18 до 25 вересня 1960 р. пройшли у Римі (Італія) Всесвітні Ігри інвалідів, фактично це І літні Паралімпійські ігри. На час проведення міжнародних змагань вони називалися IX Стоук-Мандевільськими іграми, адже термін «Паралімпійські ігри» був ухвалений МОК лише у 1984 р., тому і змагання 1960 р. були визнані I Паралімпійськими іграми [11-15]. На церемонію відкриття, яка проходила на стадіоні «Аква Ацетоса», прийшли підтримати спортсменів-інвалідів близько 5 тис. вболівальників. Команди з 23 країн світу, 400 спортсменів приїхали виборювати перемогу у 8 видах спорту та під час протиборств розіграли 57 комплектів нагород (291 медалей). Найчисленніша делегація спортсменів на Іграх була представлена Італією. Вперше до змагань допускалися не тільки інваліди, а й атлети, які отримали травми під час бойових дій. У змаганнях брали участь спортсмени лише з ушкодженнями спинного мозку з стрільби з луку, легкої атлетики, дартцу, снукеру, плавання, настільного тенісу, баскетболу та фехтування серед спортсменів на візках.

У підсумку боротьби Паралімпійських ігор 1960 р. турнірну таблицю в неофіційному заліку очолили: Італія (29 — золотих медалей, 28 — срібних, 30 — бронзових), Англія (20 — золотих, 15 — срібних, 20 — бронзових), Федеративна Республіка Німеччини (15 — золотих медалей, 6 — срібних, 9 — бронзових).

II літні Паралімпійські ігри проходили 08-12 листопада 1964 р. у м. Токію (Японія), на момент проведення змагань вони офіційно назива-

лися XIII Міжнародні Сток-Мандевільські ігри. На церемонії відкриття були присутні принц Акіхіто й принцеса Мічіко та близько 5 тис. глядачів. 375 спортсменів з 21 країн світу змагалися у 9 видах спорту та розіграли 144 комплекти нагород. До програми Ігор були включені нові види спорту, а саме: їзда на колясках 60 м (чол. та жін.), важка атлетика або пауерліфтинг (у жимі лежачи), метання диска [15, 20].

У підсумку боротьби у неофіційному загальнокомандному заліку перемогу здобули спортсмени США, виборовши 122 медалі, серед них: 50 — золотих, 41 — срібна, 31 — бронзова. На другу позицію піднялася команда Великобританії (60 медалей, з них: 18 — золотих, 23 — срібних, 19 — бронзових), на третьому місці — Італія (53 медалей, з них: 14 — золотих, 15 — срібних, 24 — бронзових).

Вперше на змаганнях офіційно використана паралімпійська атрибутика, а саме: піднятий паралімпійський прапор, виконаний гімн та оприлюднена офіційна емблема Ігор. Графічним символом світового параолімпійського руху стали червона, синя та зелена півсфери, що символізують розум, тіло та незломлений дух.

У 1964 р. була створена Міжнародна спортивна організація інвалідів, до якої приєдналися 16 країн. Щороку кількість учасників збільшувалось, розширювалась географія змагань, кількість видів спорту [1,3,6].

III літні Паралімпійські ігри проходили з 08 до 13 листопада 1968 р. в Тель-Авіві (Ізраїль), тому що за два роки із-за фінансових та технічних труднощій Мексика відмовилась приймати у себе III. На час проведення змагань вони офіційно називалися XVII Міжнародні Сток-Мандевільські ігри. Завдяки фінансовій підтримці ізраїльського уряду Ігри зібрали наймасовішу аудиторію вболівальників (понад 10 тис.) на стадіоні Єврейського університету. Це і дозволило значно розширити програму змагань та ввести класифікаційні зміни у легкій атлетіці, плаванні, баскетболі (жін.), гонки на візках на 100 м (чол.)

У 10 видах змагань взяли участь 750 спортсменів з 29 країн світу, які розіграли 181 комплект нагород. Героєм Ігор в Ізраїлі став 25-річний Роберт Марсон з Італії, вигравши дві золоті медалі в легкій атлетіці в Токіо (1964 р.), спортсмен активно займався плаванням і фехтуванням. На Іграх у Тель-Авіві Р. Марсон в трьох видах спорту завоював 10 золотих медалей: 4 — у фехтуванні, 3 — в легкій атлетіці, 3 — в плаванні. Австралійка Лотарингія Додд протягом одного дня встановила три світові рекорди в плаванні — 25 м на спині, 25 м вільним стилем і 25 м брасом. 20-річна Ед Оуен з США завоювала 6 медалей різного гатунку: дві золоті медалі в легкій атлетіці, дві — в пла-

ванні, срібло — у баскетболі на візках та бронзу — у метанні списа [2, 12, 18, 20].

У результаті напруженої боротьби турнірну таблицю неофіційного заліку очолили США, виборовши 99 медалей, з них: 33 — золотих, 27 — срібних, 39 — бронзових. На другу позицію піднялася команда Великобританії (68 медалей, з них: 27 — золотих, 21 — срібна, 20 — бронзових), на третьому місці — Ізраїль (63 медалі, з них: 17 — золотих, 21 — срібна, 25 — бронзових).

IV Паралімпійські ігри проходили з 02 до 11 серпня 1972 р. у м. Гейдельбург (Німеччина). На момент проведення змагань вони офіційно називалися XXI Міжнародні Сток-Мандевільські ігри. Програма включала 10 видів спорту, де розігрувалось 187 комплектів нагород. Брала участь 1004 спортсменів з 43 країн світу. До програми змагань для спортсменів різних груп недієздатності були введені нові дисципліни та види спорту, а саме: голбол, біг на 100 м тощо. Відповідно до пропозицій технічного комітету, після проведення Ігор фахівці працювали над удосконаленням правил змагань. Безпосередньо на змаганнях були вперше використані технічні засоби, які зафіксували декілька світових рекордів у плаванні. Так, голландець Ван дер Бендера проплив 100 м вільним стилем за 1:12.40 хв. Ізраїльтянин Ципора Рубін встановив світовий рекорд у метанні списа — 18,5 м. Понад 4 тис. глядачів вболівали у баскетбольному матчі серед чоловіків на інвалідних візках США-Ізраїль, рахунок зустрічі 59:58 [20].

Найчисельнішими командами, які прибули на Ігри, були делегації ФРГ, Великобританії, Франції та найбільшу кількість медалей вибороли німецькі й американські спортсмени. У медальному заліку у ФРГ — I місце — 67 медалей, з них: 28 — золотих, 15 — срібних та 24 — бронзових. II місце у команди США — 73 медалей, з них: 17 — золотих, 28 — срібних та 28 — бронзових. III місце у спортсменів ПАР — 41 медалей, з них: 16 — золотих, 12 — срібних та 13 — бронзових [10,11].

Однією із задач Ігор була демонстрація соціальних та різнобічних культурних програм, наприклад, знайшла своє практичне застосування ідея «Наметове пиво» для всіх учасників, а встановлений великий курінь у реабілітаційному центрі став місцем неформальних вечірніх розваг [20].

На V літні Паралімпійські ігри (03-11.08.1976 р.) в м Торонто (Канада) приїхало 1657 атлетів (1404 чоловіків та 253 жінок) з 40 країн [20], які змагалися у 13 видах спорту та розіграми 447 комплектів нагород. Ці ігри офіційно називалися «Олімпіада для інвалідів» («Olympiad for the Physically Disabled»). На знак протесту проти участі

в них спортсменів ПАР на Паралімпійські ігри не приїхали представники деяких країн.

Вперше до спортсменів зі спинними травмами приєдналися спортсмени інших груп ушкоджень — 261 атлет з ампутованими кінцівками та 167 спортсменів з порушеннями зору. Суттєво розширилась програма змагань — їзда на колясках на 200, 400, 800 і 1500 м. Спортсмени змагалися також у таких видах; стрільба з луку; легка атлетика; дартс; голбол; lawn bowls; кульова стрільба; снукер; плавання; настільний теніс; волейбол; важка атлетика; баскетбол та фехтування серед спортсменів-візочників [11, 13, 16].

На Іграх в Торонто вперше здійснена телетрансляція змагань спортсменів-інвалідів більш ніж для 600-тисячної аудиторії в районі Південної Онтаріо. Майже 24 тис. глядачів вітали спортсменів на церемонії відкриття Ігор 3 серпня.

Вражали спортивні досягнення атлетів-інвалідів. Так, 18-річний канадець Арні Болдт з ампутованою ногою виграв стрибки у довжину — 2,96 м та стрибки у висоту з результатом 1,86 м (на ПП-1980 встановив новий світовий рекорд, 1,96 м). Американець Девід Кілі встановив світові рекорди у їзді на візках на дистанції 100 м з результатом 19 сек., на дистанції 800 м з результатом 2:47 хв. та на 1500 м з результатом 5:32 хв., також брав участь у змаганнях з баскетболу на візках. Збірна команда Нідерландів завоювала 36 золотих медалей у плаванні.

За кількістю медалей в неофіційному загальнокомандному заліку спортсмени США з великим відривом від інших країн завоювали перше загальнокомандне місце — 155 медалей, з них: 66 — золотих, 44 — срібних та 45 — бронзових. Друге і третє місця зайняли команди Нідерландів (84 медалей, з них: 45 — золотих, 25 — срібних та 14 — бронзових) і Ізраїлю (84 медалей, з них: 39 — золотих, 13 — срібних та 16 — бронзових) [1, 3, 11, 18, 20].

У 1980 р. Радянський Союз проводив в Москві XX Олімпійські ігри, але відмовився проводити у себе VI Паралімпійські ігри, які пройшли в м. Арнхемі (Нідерланди) з 21 червня до 05 липня 1980 р. на стадіоні «Папендаль» у присутності 12 тис. вболівальників. У змаганнях взяли участь 1973 спортсменів з 42 країн світу, які розіграли 489 комплектів нагород у 12 видах спорту.

На час проведення Ігор-1980 офіційно ці змагання називалися «Olympics for the disabled», тобто «Олімпіада для інвалідів». Під час Паралімпіади-80 був сформований Міжнародний Координаційний комітет. Вперше до програми ПП включений сидячий волейбол (опорно-рухові ураження) та голбол для спортсменів з порушенням зору, а також змагання для чотирьох груп інвалідності спортсменів [8, 10].

Перше, друге і третє місця в неофіційному загальнокомандному заліку зайняли, відповідно, команди США (174 медалей, з них: 62 — золоті, 58 — срібних та 54 — бронзових), Німеччини (149 медалей, з них: 61 — золота, 47 — срібна та 41 — бронзова) і Канади (111 медалей, з них: 53 — золотих, 27 — срібних та 31 — бронзова).

У 1982 р. створений Міжнародний Координаційний Комітет Всесвітньої Організації спорту інвалідів та через 10 років його правонаступником став Міжнародний Паралімпійський Комітет, до складу якого нині входить 162 країни.

VII літні Паралімпійські ігри 1984 р. проходили одночасно в Америці (м. Нью-Йорк) та Англії (м. Ейлебері, Сток-Мандевілі). Значно збільшилась кількість та географія учасників змагань (2900 спортсменів з 61 країни світу) [20], які на змаганнях розіграли 600 комплектів нагород у 18 видах спорту. Ці змагання мали офіційну назву «Міжнародні ігри для інвалідів» [1,2,6].

Проведення змагань в різних містах було зумовлено фінансовими проблемами та протиріччям між спортивними федераціями інвалідів. Фінансування здійснювалося як з державних, так і з приватних джерел. Істотна частина дотацій представлена через інформаційне агентство урядом США. Основними представниками засобів масової інформації були компанії Бі-Бі-Сі, голландське, німецьке і шведське радіо і телебачення.

За проведенням змагань з 13 видів спорту серед спортсменів з ДЦП, з ампутаціями кінцівок та слабозорих в Нью-Йорку спостерігали понад 80 тис. глядачів. У Сток-Мандевілі змагання проводилися з 10 видів спорту серед інвалідів з ушкодженням хребта. Вперше до програми увійшов футбол. Встановлено велику кількість світових і параолімпійських рекордів, особливо в легкій атлетиці. III, незважаючи на короткий термін (4 місяці) їхньої підготовки, мали значний успіх. Організатори змагань погодилися з необхідністю участі в III спортсменів усіх чотирьох груп інвалідності.

У підсумку команда США завоювала 276 медалей (з них: 101 — золоту, 91 — срібну та 84 — бронзових) та посіла в неофіційному загальнокомандному заліку перше місце; спортсмени Великобританії з 240 медалями (75 — золотих, 80 — срібних та 85 — бронзових) — на другому місці. Команда Швеція посіла третє місце (103 медалей, з них: 51 — золота, 30 — срібних та 22 — бронзових) [9,10,12].

Протягом 15-24 жовтня 1988 р. у м. Сеулі (Південна Корея) проводились VIII літні Паралімпійські ігри, які об'єднали 3057 спортсменів з 61 країни світу. На церемонії відкриття на Олімпійському стадіоні була присутня рекордна кількість глядачів (75 тис.), де президент Міжнародного координаційного комітету Джеймс Броман представив новий пара-

лімпійський прапор. Термін «Паралімпійські ігри» став офіційним. Спортсмени-інваліди отримали право доступу до спортивних споруд міста-організатора Олімпіади. Саме з цього часу змагання стали проводитися на тих самих аренах, на яких змагаються здорові олімпійці, регулярно кожні чотири роки, після проведення Олімпійських ігор.

Спортсмени змагалися у 18 видах спорту та розіграли 729 комплектів нагород. Серед видів спорту вперше були представлені велоспорт та дзюдо для слабозорих, а теніс на візках введений як демонстраційний вид. На III встановлено 971 світових рекордів та 156 паралімпійських рекордів, а окремі спортсмени вигравали по кілька медалей з різних видів спорту. Американська плавчиня Т. Зорн виграла з вадами зору виграла 12 золотих медалей та встановила 10 світових рекордів. Француз Мустафа Бадид завоював золото у гонках на візках на дистанціях 200, 1500, 5000 м та у марафонській гонці.

На час проведення форуму спортсменів, представників, тренерський склад розмістили в спеціально обладнаному містечку.

Вперше на літніх III виступала збірна команда Радянського Союзу і, одразу, посіла 12 місце. Спортсмени змагалися у легкій атлетиці, плаванні та вибороли 55 медалей, а саме: 21 — золота, 19 — срібних, 15 — бронзових [9,12,15].

У неофіційному командному заліку I місце виборола США (286 медалей, з них: 92 — золотих, 91 — срібна та 85 — бронзових); II місце посіла ФРН (189 медалей, з них: 77 — золотих, 64 — срібних та 48 — бронзових) та на III місці — Англія (179 медалей, з них: 62 — золотих, 66 — срібних та 51 — бронзова) [10,18].

Перші Міжнародні спортивні змагання для людей з пересадженим серцем відбулися у 1989 р., а в м. Каракас (Венесуела) 1990 р. спортсмени з чужим серцем подолали марафонську дистанцію [1, 3].

03-14 серпня 1992 р. у м. Барселона (Іспанія) проходили IX Паралімпійські ігри. При особистій підтримці Президента МОК Хуона Антоніо Самаранча, короля та королеви Іспанії 90 делегацій брали участь в урочистому параді відкритті змагань і 3001 спортсменів (2301 чол., 700 жін.) з 83 [20] країн світу змагалися у 16 видах спорту та розіграли 487 комплектів медалей. Близько 1,5 млн. вболівальників відвідали різноманітні змагання. Наймасовішими, серед яких, були змагання з легкої атлетики плавання — майже 50% спортсменів брали участь в них. Загалом на III встановлено 279 світових рекордів і розіграна 431 золота медаль. Найкраща спортсменка III американка Т.Зорн, сліпа від народження, у плаванні виграла 10 золотих медалей та 2 срібні. Загалом протягом 1980-2004 рр. вона завоювала 55 медалей (41 золоту, 9 срібних, 5 бронзових). Джон Морган і Барт Додсон (США) виграли всі медалі у плаванні і легкій атлетиці (8),

відповідно. Окрім хорошої інфраструктури олімпійського містечка, Ігри-1992 запам'яталися також високим рівнем організації всіх необхідних видів медичного обслуговування.

У неофіційному командному заліку I місце виборола США (175 медалей, з них: 76 — золотих, 51 — срібна та 48 — бронзових); II місце посіла Німеччина (170 медалей, з них: 60 — золотих, 50 — срібних та 60 — бронзових) та на III місці — Англія (127 медалей, з них: 40 — золотих, 46 — срібних та 41 — бронзова).

Збірна команда Союзу Незалежних Держав (СНД) на Іграх посіла 8 місце і виборола 46 медалей, а саме: 17 — золотих, 14 — срібних, 15 — бронзових.

Після Паралімпійських ігор у Барселоні для спортсменів з вадами розумового розвитку були проведені змагання в Мадриді за програмою «Спешиал Олімпікс», офіційно визнаної МОК у 1988 р. [2].

X літні Паралімпійські ігри проходили протягом 15-26 серпня 1996 р. у місті Атланта (США). У змаганнях брали участь 3195 спортсменів із 103 країн світу, серед них — 2415 чоловіків та 780 жінок. Вперше паралімпійський факел проносили через 4 держави на шляху до Атланти близько 100 миль щодня. Учасники Паралімпіади розіграли 508 комплектів нагород у 19 видах спорту, з яких два види спорту проводились як демонстраційні. Вперше 56 атлетів з порушенням розумових здібностей брали участь у змаганнях з легкої атлетики та плавання. На III встановлено 269 світових та 508 паралімпійських рекордів.

На літніх ПІ-1996 збірна команда України вперше дебютувала і відтоді не пропустила жодних змагань форуму. 25 українських атлетів представляли 5 видів спорту та вибороли 1 золоту, 4 срібних і 2 бронзові нагороди у плаванні та легкій атлетиці. Перша золота нагорода, завойована у День Незалежності незрячим легкоатлетом Василем Ліщинським, стала добрим знаком для нашої команди. У підсумку, команда України в загальнокомандному заліку посіла 44-те місце. За всю історію Паралімпійських ігор Україна завоювала 324 медалі (257 на літніх та 65 — на зимових Іграх) [11].

У підсумковому медальному заліку Паралімпіади-96 I місце виборола збірна команда США (всього медалей — 157, з них: 46 — золотих, 46 — срібних та 65 — бронзових); II місце завоювали спортсмени Австралії (всього медалей — 106, з них: 42 — золотих, 37 — срібних та 27 — бронзових); III місце — у збірної Німеччини (всього медалей — 149, з них: 40 — золотих, 58 — срібних та 51 — бронзових).

В Атланті Паралімпійські ігри пройшли на високому організаційному та культурному рівні. Була представлена широка культурна програма, проведена демонстрація робіт інвалідів, яка наочно показала

тісний зв'язок між паралімпійським спортом і мистецтвом. Церемонію відкриття та закриття змагань відвідало близько 120 тис. глядачів та загалом на спортивних аренах побувало близько 400 тис. вболівальників. У засобах масової інформації змагання висвітлювали 2088 акредитованих журналістів, з них: 721 — в газетах та журналах, 806 — на радіо та телебаченні, 114 — у фотоматеріалах [1,12,13].

XI літні Паралімпійські ігри проходили з 18 до 29 жовтня 2000 р. у м. Сідней (Австралія). На цьому форумі значно збільшилась кількість учасників — 3843 спортсменів з 127 країн світу, серед яких: 2867 чоловіків та 979 жінок. Спортсмени змагалися у 20 видах спорту, де було розіграно 551 комплект нагород. Унікальними для Ігор стали такі види, як бочі, голбол, пауерліфтинг (жінки), регбі. Окрім атлетів в іграх брали участь та висвітлювали події 1300 представників масової інформації, 2000 офіційних осіб, 2500 гостей з Міжнародного та національних комітетів і близько 10 тис. волонтерів, 1000 технічних робітників.

Найбільш представницькими за кількістю спортсменів були команди Австралії (303), США (288), Німеччини (262), Іспанії (224), Англії (219), Канади (172), Франції (158), Японії (157), Польщі (114), Голландії (105), Росії (90). Наймасовішими видами спорту за кількістю атлетів, виявилися легка атлетика — 1043 спортсменів, плавання — 570, пауерліфтинг — 278, настільний теніс — 270, баскетбол в кріслах-колясках — 240, велоспорт-шосе — 177, велоспорт-трек — 152, волейбол сидячи — 140, стрільба кульова — 139, голбол — 116 [18,20].

Україна вдруге брала участь у змаганнях. 67 українських атлетів взяли участь у змаганнях з 8 видів спорту, виборовши 37 медалей, з них: 3 — золоті, 20 — срібних та 14 — бронзових. За кількістю отриманих медалей Україна посіла 12 місце та 35 місце у загальнокомандному заліку. І це було новим якісним кроком вперед порівняно з Атлантикою (1996) [11].

Змагання XII літніх Паралімпійських ігор проходили у місті Афіни (Греція) протягом 17-28 вересня 2004 р. 136 країн та 3969 спортсменів взяли участь у змаганнях. Розіграно 519 комплектів медалей з 19 видів спорту. Вперше до програми змагань були включені теніс для інвалідів на візках, волейбол для сидячих (жінки), футбол для команд з 5-ти сліпих.

У підсумковому медальному заліку I місце виборола команда Китайської Народної Республіки (всього медалей — 141, з них: золотих — 63, срібних — 46, бронзових — 32); на другій позиції — збірна Англії (всього медалей — 94, з них: золотих — 35, срібних — 30, бронзових — 29); на III місце — команда Канади (всього медалей — 72, з них: золотих — 28, срібних — 19, бронзових — 25).

Збірна команда України в Афінах у загальнокомандному заліку піднялася на шосту позицію. Українські спортсмени вибороли 55 медалей, з них: 24 — золотих, 12 — срібних та 19 — бронзових. Збірну команду представляли 88 спортсменів у 9-ти видах спорту, якими встановлено понад 10-ти світових та паралімпійських рекордів [11,20].

Пекін (Китай) об'єднав 3951 атлетів (2568 чол., 1383 жін.) з 146 країн світу на XIII літніх Паралімпійських іграх, які проходили 06-17 вересня 2008 р. На змаганнях розіграно 472 комплектів нагород у 20 видах спорту та встановлено 279 світових та 339 паралімпійських рекордів [20]. Вперше академічне (адаптоване) веслування було включено до паралімпійської програми для чотирьох класів човнів: одиночні — чоловіки (AM1x) та жінки (AW1x), парні — змішані (TA2x), четвірки — змішані (LTA4x). Чемпіонами Ігор стали представники 52 країн, а призерами змагань — 68 країн. [8,13,15].

Неперевершеним був виступ команди-господарки змагань, які виборола найбільшу за історію Ігор кількість медалей — 211, з них: 89 — золотих, 70 — срібних, 52 — бронзові. На II місце — спортсмени Англії — 94 медалі, з них: 35 — золотих, 30 — срібних, 29 — бронзові. III місце посіли спортсмени Канади — 72 медалей, з них 28 — золотих, 19 — срібних, 25 — бронзові [12,14].

Збірна команда України вчетверте брала участь у Паралімпіаді-2008. 124 спортсменів гідно виступали в 11 видах спорту із 20 представлених на III, змагаючись у легкій атлетичі, плаванні, академічному веслуванні, пауерліфтингу, кульовій стрільбі, стрільбі з луку, волейболу сидячи (жінки), футболі ДЦП, фехтуванні на візках, дзюдо, настільному тенісі. За час змагань українцями було встановлено 22 світових та паралімпійських рекордів. У загальнокомандному заліку Україна завоювала 4 місце та виборола 74 медалей, серед яких 24 — золотих, 18 — срібних, 32 — бронзові [11].

У XIV Літніх Паралімпійських іграх, які проходили з 29 серпня до 9 вересня 2012 р. у Лондоні (Англія) взяли участь 4237 спортсменів (2736 чоловіків та 1501 жінок) з 164 країн. На змаганнях було розіграно 503 комплектів медалей, які були найбільшими в історії ігор з 20 видів спорту. Вага однієї нагороди становила близько 375-400 грамів, діаметр складає близько 85 мм, товщина — 7 мм. Під час змагань встановлено 251 всесвітніх та 314 паралімпійських рекордів [20].

У медальному заліку перемогла команда Китаю, яка виборола на 20 медалей більше, порівняно з 2008 р. — 231 штук, на II місці — Росія — 102 медалі; на III місці — Англія — 120 медалей. У загальнокомандному заліку Україна посіла 4 місце, виборовши 84 медалей, з них: 32 — золотих, 24 — срібних, 28 — бронзових.

155 українських спортсменів брали участь у 12 видах спорту, а саме: в дебютному для національної паралімпійської збірної команди виді спорту — велоспорту (1 трек, шосе), а також у легкій атлетиці (34 спортсменів), плаванні (46), академічному веслуванні (9), пауерліфтингу (7), кульовій стрільбі (6), стрільбі з луку (7), волейболі сидячи (11), настійному тенісі (7), футболі ДЦП (14), фехтуванні на візках (7), дзюдо (7). Представляла нашу державу прапорonoсець збірної команди України Маргарита Привалихіна (волейбол сидячи) [11].

Отже, за часи незалежності України наша команда спортсменів з особливими потребами перетворилася з дебютантів на одного з лідерів міжнародного спортивного товариства паралімпійського та дефлімпійського руху.

Таким чином, паралімпійський рух отримав всесвітнє значення, є важливою складовою міжнародного спорту та важливим фактором забезпечення соціальної адаптації інвалідів у суспільстві. Фактично не залишилось відомих видів спорту, в яких не брали участь спортсмени-інваліди. Неухильно розширюється кількість паралімпійських дисциплін. Паралімпійський спорт спонукає оптимізації фізичного, психічного, морального стану інвалідів. Досягнення спортсменів з фізичними недоліками, їхня надзвичайна сила духу та воля до перемог, мають історичне та виховне значення, спонукають до подальшого підвищення престижу, популярності та розвитку спорту. Систематизована інформація має виразний багатогранний аспект, є актуальним педагогічним та історичним завданням і буде корисна для морального виховання молодого покоління, більш широкого залучення його до сфери олімпійського руху.

Список використаних джерел

1. Гик Е. Паралимпийские игры / Е. Гик, К. Гупало. // Наука и жизнь. — 2010. — № 3. — С. 56-62.
2. Григоревич В. В. Всеобщая история физической культуры и спорта [Текст] : учеб. пособие / В. В. Григоревич. — М. Советский спорт. — 2008. — 288 с.
3. Григоревич В. В. История физической культуры и спорта [Текст] : учеб. пособие для студ. / В. В. Григоревич. — Гродно. ГрГУ. — 2007. — 295 с.
4. Григоревич В. В. Пьер де Кубертен и его предшественники: их роль в возрождении олимпийской идеи // Фізична культура і здоров'я. — Мінск, 2007. — №2 (47). — С. 46-51.
5. Евтеев С. П. Олимпийское, паралимпийское, специальное олимпийское движения: тенденции интеграции и дифференциации / С. П. Евтеев / Олимпийское движение и социальные процессы: X Юбилейная Всеросс. научно-практическая конфер., материалы. — М: Сов. спорт, 2001. — С. 40-42.
6. Евтеев С. П. Теория и организация адаптивной физической культуры [Текст] : учебник. Том 1 / С. П. Евтеев. — М. Советский спорт. — 2003. — 296 с.

7. Евтеев С. П. Теория и организация адаптивной физической культуры [Текст] : учебник. Том 2 / С. П. Евтеев. — М. Советский спорт. — 2005. — 448 с.
8. Захаров П. Я. История физической культуры и спорта : учеб.-метод. Комплекс / П. Я. Захаров. — Горно-Алтайск : РИО ГАГУ, 2009. — 151 с.
9. Инваспорт [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.fondopora.ru/paralympic/>
10. История паралимпийского спорта: становление, события, факты : Материалы международного паралимпийского комитета // [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://paralymp.ru/paralympic/histori.php>
11. Національний комітет спорту інвалідів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.paralympic.org.ua>
12. Национальный Олимпийский комитет Республики Казахстан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.olympic.kz/content.php?id=099>
13. Сайт универсальной научно-популярной онлайн-энциклопедии «Кругосвет» // Паралимпийские игры [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.krugosvet.ru/enc/sport/PARALIMPISKIE_IGRI.html
14. Сайт «Рецепт-спорт» // Паралимпийское фехтование [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.rezeptsport.ru/sports/fextov.php>
15. Сайт «Центра адаптивного спорта Югры» // История летних Паралимпийских игр [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.csi-ugra.ru/sorevnovaniya/paralimpiyskie-igry/istoriya-letnih-paralimpiyskih-igr>
16. Сайт «Центр юридической поддержки и реабилитации» [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://amputatio.com/sport-dlya-invalidov/istoriya-paralimpijskikh-igr.html>
17. Сирота В. Людвиг Гутман — отец Паралимпийских игр [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.abrud.org/interviews/history_paralympic.htm/
18. Смирнов В. С. Современные европейские традиции паралимпийского спорта: история становления паралимпийского движения / В. С. Смирнов // Історичні і політологічні дослідження. — Видання Донецького нац. університету, історичний факультет, 2013. — №4 (54). — С. 295-304.
19. Смирнов В. С. Спорт як складова соціального захисту інвалідів у Незалежній Україні // Історичні і політологічні дослідження. — Видання Донецького нац. університету, історичний факультет, 2013. — №2 (52). — С.329-337.
20. International Paralympic Committee: Official website of the Paralympic Movement // [Internet Resource]. — Access : <http://www.paralympic.org/>

References

1. Нук Е. Paralympyyskye yhry / Е. Нук, К. Нупало. // Nauka y zhyzn'. — 2010. — № 3. — С. 56-62.
2. Hryhorevych V. V. Vseobshchaya ystoryya fyzycheskoy kul'tury y sporta [Tekst] : ucheb. posobyе / V. V. Hryhorevych. — M. Sovet-skyu sport. — 2008. — 288 s.
3. Hryhorevych V. V. Ystoryya fyzycheskoy kul'tury y sporta [Tekst] : ucheb. posobyе dlya stud. / V. V. Hryhorevych. — Hrodno. HrHU. — 2007. — 295 s.

4. Hryhorevych V. V. P'er de Kuberten y eho predshestvennyky: ykh rol' v vozrozhdenyy olimpyyskoy ydey // Fizichnaya kul'tura i zdarou'e. — Minsk, 2007. — №2 (47). — S. 46-51.
5. Evteev S. P. Olympiyskoe, paralympiyskoe, spetsyal'noe olimpyyskoe dvyzhenyya: tendentsyy yntehratsyy y dyfferentsyatsyy / S. P. Evteev / Olympiyskoe dvyzhenye y sotsyal'nye protsessy: Kh Yubyleynaya Vseross. nauchno-praktycheskaya konfer., materyaly. — M.: Sov. sport, 2001. — S. 40-42.
6. Evteev S. P. Teoryya y orhanyzatsyya adaptivnoy fizycheskoy kul'tury [Tekst] : uchebnyk. Tom 1 / S. P. Evteev. — M. Sovet'skyy sport. — 2003. — 296 s.
7. Evteev S. P. Teoryya y orhanyzatsyya adaptivnoy fizycheskoy kul'tury [Tekst] : uchebnyk. Tom 2 / S. P. Evteev. — M. Sovet'skyy sport. — 2005. — 448 s.
8. Zakharov P. Ya. Ystoryya fizycheskoy kul'tury y sporta : ucheb.-metod. Kompleks / P. Ya. Zakharov. — Horno-Altaysk : RYO HAHU, 2009. — 151 s.
9. Ynvasport [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.fondopora.ru/paralympic/>
10. Ystoryya paralympiyskoho sporta: stanovlenye, sobytyya, fakty : Materyaly mezhdunarodnoho paralympiyskoho komyteta // [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://paralymp.ru/paralympic/histori.php>
11. Natsional'nyy komitet sportu invalidiv Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.paralympic.org.ua>
12. Natsional'nyy Olympiyskyy komitet Respublyky Kazakhstan [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.olympic.kz/content.php?id=099>
13. Sayt unyversal'noy nauchno-populyarnoy onlayn-entsyklopedyy «Kruhosvet» // Paralympiyskiye yhry [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.krugosvet.ru/enc/sport/PARALIMPISKIE_IGRI.html
14. Sayt «Retsept-sport» // Paralympiys'koe fekhtovanye [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.rezeptспорт.ru/sports/fextov.php>
15. Sayt «Tsentra adaptivnoho sporta Yuhry» // Ystoryya letnykh Paralympiys'kykh yhr [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.csi-ugra.ru/sorevnovaniya/paralimpiyskie-igry/istoriya-letnih-paralimpiyskich-igr>
16. Sayt «Tsentr yurydycheskoy podderzhky y reabylytatsyy» [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://amputatio.com/sport-dlya-invalidov/istoriya-paralimpijskikh-igr.html>
17. Syrota V. Lyudvyh Hutman — otets Paralympiys'kykh yhr [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.abrud.org/interviews/history_paralympic.htm/
18. Smyrnov V. S. Sovremennyye evropeyskiye tradytsyy paralympiyskoho sportu: ystoryya stanovlenyya paralympiyskoho dvyzhenyya / V. S. Smyrnov // Istorychni i politolohichni doslidzhennya. — Vydannya Donets'koho nats. universytetu, istorychnyy fakul'tet, 2013. — №4 (54). — S. 295-304.
19. Smyrnov V. S. Sport yak skladova sotsial'noho zakhystu invalidiv u Nezalezhnyi Ukrayini // Istorychni i politolohichni doslidzhennya. — Vydannya Donets'koho nats. universytetu, istorychnyy fakul'tet, 2013. — №2 (52). — S.329-337.
20. International Paralympic Committee: Official website of the Paralympic Movement // [Internet Resource]. — Access : <http://www.paralympic.org/>

Стаття надійшла до редакції 23.07.2014 р.

Ярославская Л.П.

**К ВОРОСУ ЗАРОЖДЕНИЯ, РАЗВИТИЯ И СТАНОВЛЕНИЯ
ПАРАЛИМПИЙСКОГО ДВИЖЕНИЯ: ИСТОРИЯ И СОВРЕ-
МЕННОЕ СОСТОЯНИЕ**

На основе анализа документальных материалов, архивных документов, специальной литературы и их обобщения, в статье освещена общая концепция зарождения, развития и становления паралимпийского движения в период конца XIX - начала XXI в., приводятся систематизированные статистические данные выступлений сборных команд спортсменов инвалидов на высоких форумах современности - Паралимпийских играх.

Ключевые слова: Паралимпийские игры, паралимпийский спорт, спортивное движение инвалидов

L.Yaroslavska

**To the question of origin, development and establishment of the
Paralympic movement: history and current state**

On the basis of the analysis of documentary materials, archival documents, specialized literature and its generalizations, the article highlights the general concept of the origin, development and establishment of the Paralympic movement during the late XIX - early XXI century. The article provides the systematized statistical data of performance of teams of athletes with disabilities at the highest forums of our time — Paralympic Games.

Key-words: Paralympic games, paralympic sport, sport movement of disabled people